

Artikel

Publieke ruimte for allusers

Els Huigens

Het gebruik en betekenis van de publieke ruimte is veranderd, als gevolg van de verandering van de rol die de publieke ruimte in een stad speelt in het maatschappelijke leven. Door allerlei sociaal-culturele ontwikkelingen, maar soms ook door de inrichting en de vormgeving, functioneert de publieke ruimte lang niet altijd meer als een echt publiek domein.

De publieke ruimte wordt steeds meer belangrijk in de onderlinge concurrentiestrijd tussen de steden, waarbij kwalitatief aantrekkelijke publieke ruimte dient als strategie om bedrijven, instellingen, toeristen en koopkrachtige bewoners aan te trekken. Het beleid is vooral gericht op één groep, namelijk de 'actieve bevolking', met een consumptieve levensstijl, terwijl de behoefte van de aanwezige stadsbewoners en de minder mobiele bevolking vaak over het hoofd wordt gezien.

De democratische publieke ruimte, waar iedereen (dus ook vrouwen, kinderen, allochtonen en ouderen) zelfstandig, op een prettige manier en zonder omwegen, gebruik van kan maken, moet op gelijke voet komen te staan met de economisch georiënteerde doelstellingen van het ruimtelijke ordeningsbeleid.

1. Inleiding

"... Maar 'heel, schoon en veilig', dat zijn toch meer de randvoorwaarden voor een badkamer dan voor een grootstedelijke samenleving. Wat mensen nog meer van een stad willen, dat is vermaak, verbazing, verrassing, spanning en ergernis, in precies de goede mengverhouding".

"De binnenstad werkt als een decor waar verschillende voorstellingen dwars door elkaar worden opgevoerd" (A. Swaan, in het NRC Handelsblad van 30 oktober 1993)

Mensen moeten dus langs elkaar heen kunnen leven en elkaar kunnen ontmoeten. De stad is een ruimte van conflicten en ontspanning, een concentratie van creatieve en intellectuele energie, waar ideeën kunnen worden uitgewisseld, maar waar ook ruimte is voor marginaliteit.

De publieke ruimte neemt hier dus een zeer belangrijke plaats in.

Momenteel is het beleid met een dubbele doelstelling. De publieke ruimte wordt aan de ene kant ingezet ter bevordering van het stedelijk imago, als een onderdeel van het product 'stad'. Aan de andere kant ontstaat er een herwaardering voor de stad en het stedelijk leven en krijgt de publieke ruimte betekenis als podium voor een opbloeiende stedelijke cultuur.

Het ideaal van een democratische publieke ruimte blijkt in de praktijk echter wel op gespannen voet te staan met de economisch georiënteerde doelstellingen van het ruimtelijk ordeningsbeleid.

2. Een definitie?

Sociologische definities

"In de jaren zestig en zeventig werd de openbare ruimte door sociologen gedefinieerd als: die ruimte die vrij toegankelijk is en waar mensen ongeacht hun sociale achtergrond op vrijblijvende wijze met elkaar contacten kunnen leggen en onderhouden. De ontmoetingsfunctie van de openbare ruimte stond centraal."

"...de gemeenschappelijke ruimte waar de diversiteit van de stedelijke samenleving tot uitdrukking komt zonder bedreigend te zijn. De nadruk ligt op het observeren van de anderen in plaats van het ontmoeten."

"Cultuursociologen benadrukken dat in de hedendaagse samenleving identiteiten steeds meer via levensstijlen en consumptiepatronen gestalte krijgen (naast, bijvoorbeeld, het werk). De openbare ruimte is het podium om die leefstijlen vorm te geven en te profileren." (Ivan Nio, 2000).

of

"publieke ruimte is de ruimte waar betoogd/gedemonstreerd mag worden" (Michael Sorkin)

3. Publieke ruimte in Vlaanderen

Er zijn 3 verschillende soorten publieke ruimten:

1. publieke ruimte als 'nevenproduct' van grootschalige projecten; zoals transferiums, treinstations en luchthavens (het programma van trein-, benzinstations en luchthavens wordt momenteel verrijkt met functies zoals winkels); privaat collectieve ruimten langs snelwegen (wegrestaurants als afspraakplaats en ruimte voor vergaderingen); publieke ruimte rond kantoorcomplexen en (nieuwe) woonwijken in de periferie;
2. privaatbeheerde en overdekte publieke ruimte, zoals winkelcentra, bioscopen, attractieparken,...
3. de 'klassieke' publieke ruimte in stads- en dorpskernen: parken, straten en pleinen (veelal ter ondersteuning van toeristisch-recreatief gebruik en het handels apparaat).

3.1. de situatie

Het beleid:

De situatie is momenteel zo dat het beleid veelal investeert in de publieke ruimte zonder rekening te houden met de huidige en toekomstige behoeften van de gebruiker en de huidige en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.

Bij het uitwerken van de projecten:

Is er weinig of geen overleg tussen de verschillende actoren die instaan voor het ontwerp, de uitvoering, het beheer van de publieke ruimte en de gebruikers ervan.

De ontwerpen worden vaak gerealiseerd van gevel tot gevel en er wordt niet gekeken naar de achterliggende gebieden. Ze worden gerealiseerd los van de ruimtelijke en maatschappelijke context waarbinnen ze zich bevinden.

4. Gebruik van de publieke ruimte

De publieke ruimte wordt omgeven door bewoners en gebruikers, waarbij elk publieksgroep voortdurend specifieke aandacht vraagt.

Er bestaat geen gemiddelde gebruiker van de publieke ruimte, want ieder mens bestaat uit verschillende 'ikken'. Iedereen kan alles zijn, tegelijk, afwisselend of in een bepaald levensstadium.

Al die soorten behoeften hebben recht op een publieke ruimte die bijdraagt tot een persoonlijke ontplooiing.

Gebruik en beleving van de publieke ruimte is een basisrecht. Iedereen moet dus zelfstandig, op een prettige manier en zonder omwegen gebruik kunnen maken van de publieke ruimte.

Door hun beperkte actieradius, zijn het vooral kinderen en ouderen, maar ook zij met een lage financiële draagkracht en daardoor minder mobiel (zoals bv. eenoudergezinnen), die de belangrijkste gebruikers zijn van de publieke ruimte die gerelateerd is aan de woonplek, met ander woorden: de directe woonomgeving.

Terwijl de flexibele 'actieve bevolking' niet gebonden is aan haar directe omgeving.

De hedendaagse crisis van de publieke ruimte is daarom vooral een crisis van het gebruik ervan, want het gebruik van de openbare ruimte staat steeds meer gelijk met vermaak.

Het 'winkelcircuit' is evenzeer gericht op 'entertainment' als de keten van horecapleinen, en het warenhuis. De winkelmall groeit uit tot een replica van de stad, met bars, theaters, bioscopen, hotels, disco's en nachtclubs; maar het omgekeerde is ook steeds meer waar: de binnensteden nemen het karakter aan van 'malls', waarin het onderscheid tussen openbare en private ruimte, tussen buitenruimte en gebouwen, langzamerhand verdwijnt. Zowel de 'mall' als de binnenstad ontwikkelen zich tot pret- of themapark.

De gebruikers worden hier aangesproken in de rol van consument en niet als burgers. Bepaalde activiteiten worden mogelijk gemaakt en gestimuleerd, terwijl andere worden ontmoedigd, zoals rondhangen en slapen in de publieke ruimte. Er worden regels gesteld en zelfs camera's geplaatst. Voor vrouwen goed, maar is er dan geen sprake van militarisering van de publieke ruimte? Wordt de publieke ruimte hierdoor minder openbaar?

5. Historische schets

Ik wil nu eerst terug gaan naar het verleden omdat de ruimtelijke inrichting een weerspiegeling is van de economische situatie en maatschappelijke denkbeelden.

In de negentiende eeuw was stadsplanning in de westerse steden (voornamelijk uitgevoerd door mannen) gericht op controle en het disciplineren van de arbeidersklasse en op uitsluiting van vrouwen uit het stadsbeeld. De arbeidersklasse werd door de gegoede burgerij als al te ontregeld en dreigend bevonden en vrouwen werden in de stad over het algemeen als een bedreigende en verwarrende aanwezigheid ervaren. Enkel prostituees en werkende vrouwen kwamen alleen op straat, deftige jonge dames waren altijd vergezeld van een mannelijke begeleider.

De publieke ruimte en vooral de straat, was ondanks haar openbare bestemming, in de eerste plaats het domein van de bewoners. In het merendeel van de steden en dorpen onderhielden zij de straat. Dit verantwoordelijkheidsgevoel en de sociale controle zijn voor het eerst verdwenen in de laatnegentiende-eeuwse metropolen. De volksbuurten moesten wijken voor grote, brede lanen (Hausmann in Parijs, maar ook in Gent: Zollikoffer Devigneplan). Door deze schaalvergroting verdween de betrokkenheid van de bewoners bij de straat. In die nieuwe delen van de stad werd de publieke ruimte een ruimte voor iedereen en tevens een niemandsland.

In de twintigste eeuw is, als gevolg van economische en sociale factoren, in enkele decennia tijd een verdere evolutie van de steden waar te nemen.

Vanaf de vijftiger jaren ontstonden, door toenemende welvaart en nieuwe consumptiepatronen, grote oppervlakten voor kantoren en winkels in de binnensteden en werden er buiten de stad woonwijken

aangelegd. Dit volgens het principe van scheiding van wonen, werken, recreatie en verkeer, waarbij over het algemeen, de mannelijke forens zich van woning naar werk begeeft en zich professioneel en geroutineerd door de stad beweegt. De niet-werkenden (vrouwen, kinderen en ouderen) bleven achter in het groen, zonder auto en ontoereikend openbaar vervoer. Relatief ver van culturele mogelijkheden, ontspanning en kinderopvang.

In de jaren zestig groeide de economie en ten behoeve van parkeerruimten en grootschalige projecten werden de steden verder gesaneerd met kaalslag als gevolg. Door de explosieve toename van het autobezit werden er woongebieden aangelegd waar de toegang van het autoverkeer werd beperkt of het autoverkeer werd gescheiden van het overige verkeer.

Tijdens de jaren zeventig werd er weer meer kleinschalig gedacht. De stadskern werd vernieuwd om de handelsfuncties te stimuleren. Om de commerciële aantrekkelijkheid te bevorderen werd er veel aandacht besteed aan monumentenzorg. Stadsvernieuwing was synoniem met restauratie van monumenten en andere prestigegebouwen. Ondertussen ging de ontstedelijking echter door, met als kenmerken het bouwen van een eigen woning in het groen op een steeds verder afgelegen plek.

Door de sterke toename van het verkeer, werd de mobiliteit van de auto in bepaalde delen van de stad teruggedrongen, ten behoeve van de voetgangers en fietsers. De straat werd tegelijk als publieke verblijfsruimte in het stadscentrum en als een collectieve ruimte in de woonomgeving gezien. Dit resulteerde in het ontstaan van, respectievelijk, de autovrije winkelstraten en de woonerven.

Door de recessie van de jaren tachtig werd er van alles geprobeerd om de bevolking terug naar het stedelijk centrum te krijgen. Niet alleen welgestelde bevolkingsgroepen, maar ook de projectontwikkelaars en beleggers herontdekten de stad. Die laatsten zagen (en zien nog steeds) het stedelijk milieu in termen van productie, consumptie en als investering. Prijsstijgingen van woningen, speculaties en het achteruitgaan van de publieke ruimte en daardoor van het openbare leven, waren hiervan het gevolg.

Ook de overheid heeft de neiging om steden te bouwen als antwoord op private en materiële behoeften, zonder aandacht te schenken aan het openbare leven.

Nochtans is het de taak van de overheid om projecten te begeleiden met het terug bewoonbaar en leefbaar maken van de stad als visie. Zij moet hiervoor het verder bouwen aan de rand van steden en dorpen ontmoedigen en het wonen in de stadskernen bevorderen.

In de jaren negentig worden de steden steeds meer gekenmerkt door onevenwichtigheid en verlies van vitale stedelijke functies, zoals wonen, handeldrijven en voorzieningen aanbieden. De ontwikkeling van gebieden met één functie zoals een scholencampus, industrieparken, kantoorgebieden, woongebieden, een winkelcentrum, enzovoort, zorgt voor ons, erg moderne, verlangen naar privé-verbruik en autonomie. Dit is echter het verlangen van slechts één groep, namelijk de 'actieve bevolking'. Haar verlangen is vooral gericht op productiviteit, groei, vooruitgang en belofte en zij heeft een consumptieve levensstijl.

Deze monofunctionele gebieden zijn wel efficiënt, maar ze verdringen meer en meer de ruimten met meerdere en gevarieerde gebruiksmogelijkheden die voor iedereen toegankelijk zijn, zoals het plein, de levendige straat, de markt en het park in een woonomgeving, gecombineerd met verschillende voorzieningen. De steden verliezen hierdoor hun functie op cultureel en maatschappelijk vlak.

De ontvolking van de kernstad gaat samen met de toenemende verkavelingen aan de rand van de steden en dorpen. Dit leidt tot stadsverval, waardoor de kwaliteit van de ruimte afneemt en waardoor de criminaliteit zich kan nestelen.

De woning wordt als een veilig fort gezien, waarin men zich kan afsluiten van de vreemde buurt of wijk. Hierdoor is er géén gemeenschappelijke verantwoordelijkheid meer voor de straten en pleinen. De publieke ruimte wordt verwaarloosd of één bepaalde groep eigent ze zich toe.

5.1. De publieke ruimte en de opgave voor morgen

De publieke ruimte wordt dus momenteel meer en meer ingezet om de economische, culturele en toeristische potenties van een stad tot ontwikkeling te brengen. Bij de herinrichting van een publieke ruimte (zoals een plein) wordt deze ruimte meestal gedefinieerd als een gebied dat tussen de voorgevels van gebouwen overblijft, in plaats van te fungeren als uitgangsvorm voor algehele planvorming.

Bovendien kan de publieke ruimte vandaag niet meer functioneren zoals de straat, het plein en het park dat vroeger deden, omdat het openbare leven veranderd is.

Heden ten dage weerspiegelen de steden de overgang naar een high-techmaatschappij met een ander behoeftenpatroon. Het kerngezin, met de man als broodwinner, is niet meer de norm. Steeds meer vrouwen werken en maken carrière, ouderen blijven langer zelfstandig wonen met eigen behoeftes aan culturele activiteiten en zingeving. De mobiliteit neemt toe, waardoor er een verminderde binding is aan een specifieke plaats, en de verschillende activiteiten vloeien in elkaar over, zoals het werken en wonen (thuiswerk met computer, internet en fax) en het wonen op verschillende plaatsen (bijvoorbeeld LAT-relaties, co-ouderschap).

Ook is er een wijziging van de ontmoetings- en uitwisselingsfuncties. Zij verplaatsen zich van buiten naar binnen de gebouwen (overdekte winkelcentra) en van publiek domein naar meer geprivatiseerde collectieve ruimte, zoals attractieparken en megabioscopen. Volgens filosoof René Boomkens (Cusveller, 1996), verhindert een eenzijdige attractiviteit een openbaar leven, omdat ze bepaalde sociale praktijken uitsluit. Het is daarbij niet van belang of de openbare ruimte overdekt of dakloos is, publiek of privaat beheerd.

Adriaan Geuze (Geuze, 1993) stelt: "There is absolutely no need for parks anymore because all the 19th century problems have been solved and a new type of city has been created", wat zou betekenen dat er in deze tijd geen enkele noodzaak meer bestaat om een nieuwe omgeving te maken die aangepast is aan de mens, omdat de mens uitstekend in staat is zich te assimileren in een omgeving.

Er zijn blijkbaar verschillende denkpijlers over de toekomst van de publieke ruimte. Voorwaarde voor het slagen van openbare-ruimte-projecten is daarom dat er een breed maatschappelijk draagvlak wordt georganiseerd. De discussie over kwaliteitsverbetering van de publieke ruimte is tot nu toe te veel tot de vakkringen beperkt gebleven.

Een echte discussie over de kwaliteit van de publieke ruimte gaat over de kwaliteit van het stedelijke leven. Dat vraagt om betrokkenheid van maatschappelijke groeperingen en deskundigen op alle mogelijke terreinen, maar vooral van veel meer bewoners. (Arnold Reyndorp en Ivo Nio- 1996)

Bovendien is onze generatie stedenbouwers en landschapsarchitecten opgeleid in een 'blanke' en Belgische planning- en ontwerptraditie. De opgaven moeten meer en meer rekening houden met een multiculturele samenleving. Zijn wij hiervoor voldoende uitgerust? Welke informatie ontbreekt er? Betekent het iets voor onze ontwerphouding?

6. Leefbaarheid

Om de leefbaarheid in de stad te verhogen zijn er 2 items die extra aandacht moeten krijgen en wel:

- de kwaliteit van de woningvoorraad
- de kwaliteit van de woonomgeving

Hier wil ik vooral ingaan op het verhogen van de kwaliteit van de omgeving.

6.1. leefbare kwaliteitsvolle woonomgeving

Bepalend voor de kwaliteit van de woonomgeving zijn de volgende aspecten:

1. **Sociale menging** van bewoners in de wijk en in de binnenstad:
  - grote en kleine gezinnen,
  - alleenstaanden, jonge en oudere gezinnen of andere samenlevingsvormen,
  - autochtonen en allochtonen,
  - lagere en hogere inkomens.
2. **Flexibiliteit:** Er is sprake van twee soorten flexibiliteit.
  - Ten eerste de flexibiliteit van de woning en de woningplattegrond. Woningen zouden zo gebouwd moeten worden dat personen met uiteenlopende woonwensen en uit verschillende huishoudtypen erin kunnen wonen. Zelfstandige woonruimte voor individuen is van belang voor het zelfstandig functioneren van ieder individu. In de toekomst verwacht men een toename van personen die niet traditioneel (in gezinsverband) leven en op verschillende plaatsen gaan wonen (LAT relaties, co-ouderschap). Daarom zou men beter spreken van persoonswoningen i.p.v. gezinswoningen.
  - Ten tweede is er het gemeentelijk planbeleid: gemeentelijke structuurplannen en BPA's (Bijzonder plan van Aanleg). Deze plannen moeten zodanig worden opgesteld dat de gemeente flexibel kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen en alternatieve ontwikkelingen, met de financiële mogelijkheden ter uitvoering ervan. Hierbij moet rekening worden gehouden met de (toekomstige) bewoners.
3. **Funciemenging**, zowel verticaal als horizontaal, op wijk- en stadsdeelniveau, zorgt voor de levendigheid van de stad of gemeente. De bewoners wonen binnen een redelijke afstand van de voor hen noodzakelijke voorzieningen.

Bij funciemenging moet onder meer gelet worden op de volgende aspecten:

  - woon-werkmenging: mogelijkheden voorzien voor niet hinderlijke bedrijven, zoals: winkels, diensten, kantoren in woongebieden
  - werk-winkelmenging: winkels bij werkgelegenheidscentra voorzien,
  - zorgen voor recreatieve, socio-culturele en medische voorzieningen in een woongebied.

Funciemenging maakt niet alleen de herverdeling van betaalde, huishoudelijke- en overige onbetaalde arbeid mogelijk, maar door de voortdurende aanwezigheid van mensen op verschillende tijdstippen wordt de omgeving levendiger en daardoor veiliger.
4. **Bereikbaarheid en verkeersleefbaarheid:**
  - Een goede bereikbaarheid van voorzieningen en werkgelegenheid vanuit de woning, te voet, per fiets en met het openbaar vervoer, dient verzekerd te zijn. Naast de goede bereikbaarheid vanuit de woning is het ook van belang dat de voorzieningen onderling goed op elkaar zijn afgestemd. Zo kunnen verschillende activiteiten worden gecombineerd en zijn er voortdurend mensen in de publieke ruimte aanwezig.
  - Woonbuurten moeten het statuut van zone-30 krijgen, zodat de verblijfsruimte primeert op de verkeersruimte.
5. **Een sociaal veilige omgeving.**

Een sociaal veilige omgeving is één van de voorwaarden voor een zelfstandig bestaan. In een sociaal veilige omgeving vinden we de aspecten van sociale menging, flexibiliteit, funciemenging en bereikbaarheid terug.

6.2. doelstellingen voor leefbare publieke ruimte

Om de aantrekkelijkheid (de kwaliteit) van de publieke ruimte (in de woonomgeving) te verhogen zijn de volgende doelstellingen belangrijk:

doelstelling	uitleg
<p>democratisch (de publieke scene)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • de democratische publieke ruimte als een scene voor een bloeiende stedelijke cultuur, waar vooral aandacht is voor de culturele betekenis. • <u>een gemeenschappelijke ruimte</u>: <ul style="list-style-type: none"> • waar de diversiteit van de stedelijke samenleving tot uitdrukking komt zonder bedreigend te zijn, met als belangrijk uitgangspunt: het kunnen observeren van de ander; • waar rekening wordt gehouden met de roep naar groen en/of ruimte voor publieksaantrekkende evenementen.
<p>leesbaarheid door eenheid en verbijzondering</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. leesbaarheid in de ruimtelijke context 2. leesbaarheid en duidelijke opbouw van het gebied <ul style="list-style-type: none"> • leesbaarheid en duidelijke geleding van het materiaal 	<ul style="list-style-type: none"> • het aanbrengen van een sterke eenheid in materiaal en detaillering: = eenvoud, = evidentie, = aantrekkelijkheid • temidden van dit stedelijk tapijt liggen enkele plekken die de beeld dragers van de stad kunnen worden: <ul style="list-style-type: none"> • groenplein in stenige omgeving; • een stille ruimte in een drukke stadswijk; • een sportveld in een zeer dichtbevolkte wijk; • niet standaard materiaal gebruik zoals in de rest van de gemeente, maar bijzondere
<p>toegankelijkheid optimaliseren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. bereikbaarheid 2. toegankelijk 3. doorgankelijk 	<ul style="list-style-type: none"> • optimaal betekent dat iedere gebruiker die van de ruimte gebruik dient of wenst te maken niet verhinderd wordt om dit te doen. • zowel ruimtelijk/fysische als sociaal /psychologische factoren spelen een belangrijke rol in het bepalen van de toegankelijkheid. Deze factoren zijn niet gelijk voor verschillende soorten gebruikers (leeftijd, etniciteit, geslacht, ...). • wat betreft de sociaal/ psychologische factoren is er ook een verschil wat betreft tijdstip (dag/nacht, week/week-end, ...) en situatie (groep/individueel).
<p>geest van de plek</p>	<ul style="list-style-type: none"> • de publieke ruimte zelf zal het hedendaagse, de toekomst en de geschiedenis van de stad/gemeente voelbaar maken. • De historische lagen komen in elk deel van de stad aan de oppervlakte. Zij verbinden de actuele plek met de geschiedenis ervan. Historische lagen maken de stad leesbaar en bieden tevens 'aanhechtingspunten met het

	<p>collectief geheugen. In deze laag vindt men de pleisterplaats van de herinnering. De laag van verhalen over verlangen, naar elders en naar andere tijden.</p> <p>Deze laag speelt ook een rol in het ruimtelijk ontwerp. Geef echter de geest van de plek een diepgang en géén oppervlakkige historisering..</p>
dagelijks gebruik optimaliseren	<ul style="list-style-type: none"> • iedereen maakt dagelijks gebruik van de publieke ruimte. Om zich te verplaatsen - te voet, met de fiets, met de auto, met het openbaar vervoer, ... - van de ene plek naar de andere. <p>Dit gebruik stelt haar eisen, waar de huidige publieke ruimte lang niet altijd aan tegemoet komt.</p> <p>Extra aandacht is hiervoor noodzakelijk.</p>
aanpasbaar aan "ongekende" stedelijke evolutie	<ul style="list-style-type: none"> • = ontvankelijkheid • = hedendaags, flexibel <u>en</u> inspeland op de hedendaagse en toekomstige behoefte
de dynamiek optimaliseren <ul style="list-style-type: none"> • dubbel gebruik; • niet voor één groep; • ook ruimte voor groen. 	<ul style="list-style-type: none"> • publieke ruimte dient meervoudig gebruik te stimuleren; • meervoudig gebruik kan op <u>eenzelfde moment</u> of <u>niet op eenzelfde moment</u> plaatsvinden: <ul style="list-style-type: none"> • op dagelijkse basis (dag-nacht); • wekelijkse basis (week-weekend); • jaarlijkse basis (ander gebruik op bepaalde momenten van het jaar)
ambitieuw en realistisch	<ul style="list-style-type: none"> • de inrichting van de publieke ruimte is vooruitstrevend maar eveneens realistisch. • er moet niet persé voort gebouwd worden op een reeds beproefde concepten.
identiteit en beeldvorming	<ul style="list-style-type: none"> • het 'beeld' is een van de belangrijkste kwaliteiten van de publieke ruimte en staat in voor de esthetische, poëtische kwaliteiten, een positieve imago en herkenbaarheid; • ruimte voor droom, creativiteit en kunst
beheren en beheersen van conflicten	<p>door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een integrale aanpak, waarbij ,de gemeentelijke diensten op een lijn zitten; • participatie van de bewoners; • bij het ontwerpen dient rekening gehouden te worden <u>met marginaal en</u> minder alledaags gebruik van de publieke ruimte, • ervoor zorgen dat de inrichting en het toekomstig beheer op elkaar worden afgestemd.

7. Sociale ingrepen voor een leefbare en woonomgeving

Naast deze doelstellingen is een breed maatschappelijk draagvlak de voorwaarde voor een geslaagd 'publieke ruimte' project, want de kwaliteit van de publieke ruimte gaat over de kwaliteit van het stedelijk leven. De publieke ruimte kan niet los worden gezien van een algemene visie op het stedelijk beleid, betreffende: stedelijke herstructurering (verruiming woningaanbod voor de hogere en middeninkomens), de stedelijke economie, de werkgelegenheid, het onderwijs, de criminaliteitsbestrijding en de leefbaarheid van de achterstandswijken.

In veel gemeenten wordt geconstateerd dat in de gebieden met concentraties van fysieke en maatschappelijke problemen, sprake is van gevoelens van onveiligheid, een tekort aan voorzieningen en een dringende behoefte aan onderhoud en beheer. Dit zijn tevens gebieden met een hogere werkloosheid, een laag onderwijsniveau en een geringe maatschappelijke participatie. (Reijndorp, 1996). Deze groep mensen (waaronder procentueel veel vrouwen) hebben een beperkte bewegingsvrijheid en de publieke ruimte is hierdoor gerelateerd aan de woonplek. Deze probleemaccumulaties komen vooral in de oude binnensteden voor maar ook in 19de-eeuwse gordels.

De leefbaarheid van de woonomgeving moet daarom in een veel ruimere verband worden bekeken. De verbetering van de dagelijkse leefomgeving heeft de grootste prioriteit. Ingrepen zoals het opknappen van woningen, vervangen van oude door nieuwe, slopen van leegstaande panden, heraanleg van straten en pleinen, integratie van braakliggende terreinen en het terugdringen van criminaliteit, moeten samengaan met een duidelijk onderhouds- en beheersplan.

Om de betrokkenheid en verantwoordelijkheid te bewerkstelligen moeten de bewoners en andere belanghebbende worden betrokken bij de totstandkoming en de uitvoering van het nieuwe plan en bij het beheer en onderhoud van het gebied.

En er moet tegelijkertijd een globaal plan opgesteld worden waar aandacht is voor het verminderen van de werkloosheid en voor de sociale en culturele revitalisering van de stad.

De sociale en culturele opwaardering in de stad kan gebeuren door, enerzijds, de kwaliteit van de voorzieningen te verbeteren, zodat meer begoede gezinnen, tweeverdieners, jonge gezinnen en hoger opgeleiden opnieuw naar de binnensteden worden aangetrokken.

Maar, anderzijds, moet er geïnvesteerd worden in de behoefte van de aanwezige, minder financieel draagkrachtige en minder mobiele bevolking. Zij zijn sterk afhankelijk van de collectieve voorzieningen. Bovendien moeten er activiteiten worden gecreëerd om de verhouding tussen die verschillende groepen te verbeteren.

8. Ten slotte

Ten slotte, is er het feit dat de publieke ruimte, ondanks de schaalvergroting, door de bevolking nog altijd op ooghoogte wordt ervaren, terwijl het beleid en de professionele ontwerpers het debat over de ruimtelijke inrichting meestal voeren aan de hand van analyses, vogelvluchtschetsen en grondplannen, waarbij bovendien geen aandacht wordt geschonken aan de waardering in gebruik van specifieke publieke ruimten door de bewoners of gebruikers.

Bespreking:

KUURNE : ecologisch park

HOUTEM: dorpskernvernieuwing (uitgaande van een algemene visie over het dorp en omgeving en met participatie van bewoners)

GRAS- en KORENLEI – Gent: stedelijke herinrichting

Bibliografie

Cusveller S., "De openbare ruimte is de ergernis voorbij". Blauwe Kamer Profiel. 6 1996, 8-19.

Geuze A., "Moving beyond Darwin", in: Knuijt, M.K. e.a. (redactie), "Modern Park Design". p. 36-45. Amsterdam. 1993.

Huigens E., 'Toetslijst sociale veiligheid station en stationsomgeving' in opdracht van de Minister van Tewerkstelling en Arbeid belast met het Gelijke Kansenbeleid voor vrouwen en mannen, Mevrouw Miet Smet, 1996.

Lagrou, E., 'De toekomst van de stad', Planologisch Nieuws, 15de jaargang 1995, p. 312 -316.

Loef C.J., "Aanranding en verkrachting. Een analyse van 902 aangegeven Amsterdamse zedendelicten 1980-1984". Amsterdam, 1995.

Nio I., "Stedelijkheid op afstand: nieuwe betekenissen van de openbare ruimte" – avondlezing Atelier Publieke Ruimte – 2000

NIROV, 'Bestemmen met een emancipatoir oog'. Den Haag, april 1988.

Notredame L., en Claes A., 'Onveiligheid en onveiligheidsgevoelens in de sociale huisvesting', Advies van de Commissie Sociale Veiligheid, in opdracht van de Vlaamse minister bevoegd voor huisvesting, december 1995

Raes K., "Het moeilijk ontmoeten. Verhalen van alledaagse zedelijkheid". Brussel 1997.

Reijndorp A., en Nio I., "Het stedelijk theater. Ruimtelijk beleid en openbare ruimte". Bussum 1996.

Sorkin Michael, editor, "Variation on a theme park", New York – 1992

Swaan A. de, 'Stadsgevoel' . NRC Handelsblad, 30.10.93.

Van der Hoek. L., Ruimte -Adviesbureau AREA, 'Handboek ruimtelijke aanpak van sociale veiligheid en criminaliteitspreventie in de gemeentelijke praktijk'. Rotterdam 1994.

Vromraad, "Stad en Wijk: verschillen maken kwaliteit" – Advies 013, Den Haag - 1999

Wilson E., 'The Sphinx in the city Urban life, the control of disorder, and woman'. London 1991.

Bio

Els Huigens – 2 februari 2001.

Ontwerpbureau "Fris in het Landschap"

Tuin- en landschapsarchitecte bvta - Stedenbouwkundige

Fuchsiastraat 100 - 9000 Gent